

RECENZÍÓ

MÉSZÁROS ÁDÁM: A BŰNCSELEKMÉNY FOGALMÁNAK ALAPKÉRDÉSEI (BUDAPEST: OKRI 2020) 249.

<https://doi.org/10.51783/ajt.2021.1.06>

1. A bűncselekmény, illetve általában a büntetőjogi felelősség kérdéseivel foglalkozó jogtudományi alap kutatások hazánkban – ahogy azt a közelmúltban elhunyt Nagy Ferenc borúlátóan megállapította¹ – lényegében évtizedek óta takaréklángon zajlottak, avagy egyenesen elmaradtak. Így sajnos jelenleg is hiányzik (még) a bűncselekménytan olyan alapvető kategóriáinak (ismételt) feldolgozása, mint például a szándékoság és a gondatlanság, a jogellenesség, a tévedés vagy a bűncselekményi stádiumok tana. E kedvezőtlen helyzet ugyanakkor az utóbbi néhány évben – megítélésem szerint – megváltozni látszik;² és ha valamennyi adósságát még nem rendezte is a szakma e körben, az már talán kijelenthető, hogy a magyar büntető jogtudománya visszaállt arra a pályára, amelyen azt annak idején Angyal Pál és Finkey Ferenc művelték.³

¹ NAGY Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban* (Budapest: Akadémiai 2013) 91.

² Lásd pl. DEÁK Zoltán: *Az erőszak, a fenyegetés és a kényszer büntetőjogi fogalmai* (Szeged: Iurisperitus 2018) és GÁL Andor: *A jogos védelem teleologikus megközelítésben* (Szeged: Iurisperitus 2019).

³ Így részemről némileg derülátóbb álláspontot foglalok el – legalábbis, ami a büntető jogtudományi kutatások színvonalának *alakulását* illeti –, mint TÓTH Mihály: „Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Budapest, Akadémiai

Ezt az optimista felismerést erősítheti, hogy 2020-ban – az Országos Kriminológiai Intézetben folytatott évtizedes kutatómunkája összegző eredményeként – büntető jogtudományi témájú, Karsai Krisztina által lektorált monográfiájával jelentkezett Mészáros Ádám. Ezúttal ugyanakkor nem csupán a bűncselekménytan valamely szeletét mutatja be egy mélyfúrású elemzés keretében, hanem – első, egyébként úgyszintén eredeti és kitűnő, az elkövetők tanát körüljáró könyvéhez⁴ képest eggyel magasabb absztrakciós szintre lépve – *a bűncselekmény fogalmának átfogó feldolgozását végezte el*.⁵

A büntető jogtudomány és joggyakorlat alapvetően hagyományörző természetű.⁶ Ezért a bűncselekménytan

Kiadó, 2013. (Gondolatok Nagy Ferenc monográfiájáról, illetve annak ürügyén)” *Iustum Aequum Salutare* 2014/2. 191–192.

⁴ MÉSZÁROS Ádám: *A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések* (Budapest: Ad Librum 2008).

⁵ MÉSZÁROS Ádám: *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban* (Budapest: OKRI 2020).

⁶ Ezt jól mutatja, hogy a tudomány képviselői olyan kategóriákhoz és rendszertani besorolásokhoz is gyakran ragaszkodnak, amelyek felett rég eljárt az idő. Így generációról generációra öröklődnek olyan avított vagy egyenesen hibás fogalmak, mint „a bűncselekmény alanya”, a „beszámítást” kizáró okok, a „fajtalanság”, a „befejezett” vagy „befejezetlen”

kutatói számára is mindig dilemmaként jelentkezik, hogy minden vonatkozásban ragaszkodnunk kell-e az előtünk rögzített és csaknem kőbe vésett dogmákhoz, avagy indokolt esetben érdemes lehet még – természetesen az elődök iránti kellő tisztelet mellett – új vizekre evezni. Véleményem szerint egyértelműen az utóbbi tekinthető a követendő nézetnek, már csak azért is, mert ha vannak is a társadalmi együttélésnek állandó jellemzői, az egyes részletkérdések csaknem szüntelen változása a kapcsolódó jogi értékelés újragondolását is maga után kell hogy vonja. És bár értelemszerű, hogy a nagyobb léptékű és gyorsabb változások elsősorban a büntetőjog különös részét érinthetik, az olyan új és jelenleg terjedésben lévő jelenségek, mint a XXI. századi modernizáció, a mesterséges intelligencia, a digitalizáció stb. az általános rész és ezen belül a „kemény magnak” tekinthető bűncselekmény-definíció értelmezését sem hagyják érintetlenül.⁷ Az említett előzmények alapján is egyértelműen időszzerű és ekként örvendtes a deliktum fogalmának monografikus feldolgozása, és az újszerű csoportosítási lehetőségek felvázolása. Az alábbiakban előbb a recenzeált könyv felépítését és jelentősebb témaköreit tekintem át, majd Mészáros Ádám néhány gondolatára kívánok részletesebben is reflektálni.

kisérlet, az „alternativitás”, illetve „alternatív bűncselekmény”. Hasonló okokból tárgyaljuk a törvényi egység körében az üzletszerűséget, tekintik egységnek a több passzív alany ellen megvalósított hivatalos személy elleni erőszakot stb. Vö. GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* (Budapest: ELTE Eötvös 2019) 230–231., 251., 371–372., 439., 461–463.

⁷ Vö. AMBRUS István: „A mesterséges intelligencia és a büntetőjog” *Állam- és Jogtudomány* 2020/4. 4–23.

2. A monográfia részben követi a bűncselekménytani munkák hagyományos felépítését, más vonatkozásokban ugyanakkor új megoldásokat is tartalmaz. Az *első fejezet* általánosságban foglalkozik a bűncselekmény fogalmával. A szerző összeveti a deliktum törvényi és tudományos meghatározását, kijelöli a fogalomalkotás azon legfontosabb szempontját, amely szerint a deliktum tudományos definíciójában minden elem csupán egyszer szerepelhet. Mészáros rendszerezésének legjelentősebb sajátossága, hogy a szubjektív tényállási elemeket a tényállás köréből kirekeszti, és azokat a bűnösség körébe utalja. Véleményem szerint tehát a bűncselekmény „*az elkövetése előtt törvény által büntetni rendelt cselekmény, amelynek az elkövetője bűnös*” (11–24. o.).

A *második fejezetben* a bűncselekmény-fogalom alapját jelentő cselekmény kategóriájával foglalkozik, amelyet azonban – a könyv más részeit átható – széles körű irodalmi alátámasztás nem jellemez, noha e kérdéskör, jelentőségénél fogva, álláspontom szerint megérdemelt volna némileg részletesebb kifejtést is (25–26. o.).

Jelentősen kárpótolja ugyanakkor az előző részben megfigyelhető hiányosságot a *harmadik fejezet*, amely alapos feldolgozást nyújt az objektív tényállásszerűség (diszpozíciószzerűség) kérdésköréről, és nem csupán a vonatkozó hazai jogirodalmi álláspontokat mutatja be részleteiben, hanem a szerző saját véleményét is megjeleníti. Arra ugyanakkor nem kapunk részletes választ, hogy a rendszerezésekben logikai és didaktikai indokok alapján is többnyire első helyen szereplő tárgyi tényállási elemet, az elkövetési tárgyat miért sorolja a szerző az elkövetési magatartás utá-

ni, második helyre. E két tényállási elem felcserélésével ugyanakkor, mint lentebb látni fogjunk, magam is egyet tudok érteni. Ugyancsak feltétel nélkül helyeselhető az a megoldás, amely a tettességhez szükséges ismérveket – szemben azzal a korábbi, nézetem szerint nem kellően megokolt, az említett elemeket a tárgyi és alanyi elemek közötti, egyfajta „fantasztikus”, különálló valamiként kezelő felfogással – egyértelműen valódi helyükre, a tárgyi tényállási elemek körébe sorolja be (27–59. o.).

Mészáros a sajátos, „tényálláson kívüli tényállási elemek” megnevezés alatt a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételeket tárgyalja könyve *negyedik fejezetében*. A fejezet tekintélyes szakirodalmi apparátus felvonultatásával egyaránt foglalkozik terminológiai és dogmatikai kérdésekkel, majd részleteiben elemzi az öngyilkosságban közreműködés és az öngyilkosságra rábírással elkövetett emberölés egymáshoz való viszonyát. Végül e fejezetben ejt szót az ún. szubszidiaritási záradékkal rendelkező bűncselekményekről is, amely körben képviselhető a szerző relatív és abszolút szubszidiaritás közötti különbségtétele (60–95. o.).

A következő, *ötödik fejezet* – megítélésem szerint ismét a szükségesnél szerényebb mértékben – foglalkozik a büntetőjogi jogellenesség kérdésével, elsősorban Tokaji Géza és Nagy Ferenc munkásságából merítve. A szegedi büntetőjogi iskola minden érdemét elismerve is szükségesnek láttam volna e részben ugyanakkor más szerzői vélemények megjelenítését is (96–100. o.).

Sajátos megoldás, hogy nem egy fejezetben, hanem egymást követő *részekben* (VI–VIII.) értekezik a szerző a bűnösségről, a vegyes bűnösségről, vala-

mint a bűnösségen alapuló felelősség áttöréséről (101–165. o.). A maga által kidolgozott, objektív tényállási szemléleten alapuló és egyszersmind negatív cselekménnyel operáló rendszerrel összhangban fejt ki, hogy az akaratlagosság (akarati képesség) csupán egy helyen, a bűnösség körében vizsgálandó.

A *könyv további (IX–XIV.) fejezeteiben* a bűncselekmények osztályozásával foglalkozik. E helyütt kissé rendszeridegen és némileg önkényes módon – hiszen a kötet címe a *magyar* büntetőjog bemutatását ígéri – a francia büntetőjogi osztályozást mutatja be a szerző, és csak ezt követően kerül sor a magyar büntetőjog szerinti klasszifikációra (166–180. o.). *In abstracto* nem hiba természetesen a nemzetközi kitekintés, mindenesetre meglepő, ha erre nem mindenhol, és nem is egy, a magyar büntetőjog-dogmatika szempontjából különösebben releváns ország jogának bemutatásával kerül sor – bár a szerző személyes preferenciáit ismerve⁸ mindez természetesen érthető és akceptálható.

A szerző az elkövetőkben részleteiben járja körül a tevékenységgel és mulasztással elkövethető bűncselekmények szempontjait, tekintetbe véve a legújabb tudományos kutatások eredményeit is. Kiemelendő, hogy évtizedek óta egyedülálló részletességgel mutatja be a tartós és állapot-bűncselekmények körét, kiterjeszkedve nemcsak ezek valamennyi büntető-törvénybeli változatára, hanem atipikus variációjukra is. Szép rendszerezését adja végül a bűncselekmények elkövetési tárgy, illetve eredmény,

⁸ Lásd pl. MÉSZÁROS Ádám: „Elkövetői alakzatok a francia büntetőjogban” *Jogtudományi Közlöny* 2006/5. 186–193., MÉSZÁROS Ádám: „Jogos védelem a mai francia büntetőjogban” *Ügyészek Lapja* 2011/2. 61–65.

továbbá a tettességhez szükséges ismérvek, valamint a bűnösség alapján történő osztályozásának (182–228. o.) is. Utóbbi körben ugyanakkor, talán a szélesebb körű nemzetközi kitekintés elhagyása miatt maradhatott el az arra történő utalás, hogy a szándékosságnak és a gondatlanságnak a szerző által is képviselt sarkos elválasztása mellett más (akár törvényi) megoldások is léteznek.⁹

3. Ebben a pontban néhány, Mészáros Ádám könyvének olvasása közben felmerült gondolatomat, illetve a bűncselekménytan viszonylatában az ELTE büntetőjogi iskola felfogása alapján megfogalmazható szempontot¹⁰ foglalom össze.

Az első a bűncselekmény törvényi tényállásának mikénti értelmezésével kapcsolatos. Hajlok ugyanis arra a nézetre, hogy e körben mindannyian ugyanazon cél elérésére törekszünk, nevezetesen: szeretnénk kiküszöbölni a szándékosság és a gondatlanság kettős rendszerbeli helyének problémáját, de mindezt úgy, hogy a bűncselekmény tudományos fogalmának Csemegi óta elfogadott felépítését lehetőleg ne borítsuk fel.

Mészáros talán az eggyel kevésbé formabontó megoldást választotta, amikor a szubjektív, alanyi elemeket kirekesztette a tényállás köréből, és azokat a bűnösség fogalmába utalta. E megoldás azonban megítélésem szerint továbbra is némileg erőltetett, hiszen olyan elemekről (elsősorban a – büntetendősége esetén – mindig jelen lévő gondatlanságról,

de a status quo szerint rejtett tényállási elemnek tekintett szándékosságról is) azt akarja láttatni, hogy nem tényállási elemek. Noha aki elolvassa például a Btk. 165. §-át, meggyőződhet róla, hogy a gondatlanság vagy a szándékosság alapvető és a tényállásszerűséget is determináló körülményt képez. Nem túlságosan meggyőző ugyanis az a rendszerezés, amely olyan elemeket kíván a tényállás „tudományos” körén kívül rekeszteni, amelyek a törvényi (tételes jogi) tényállás alapján egyértelműen ott foglalnak helyet.

A fentiekén túl ugyanakkor az ELTE Büntetőjogi Tanszékének kutatóiként mégis továbbmegyünk, és a magunk részről a továbbiakban – a Gellér Balázssal közösen kidolgozott koncepciónk szerint – arra a nézőpontra hajlunk, hogy alapvetően téves metodikai megoldás a bűncselekmény törvényi fogalmának megkettőzése, és ekként a deliktum törvényi és a tudományos fogalmának egymás melletti fenntartása. Célravezetőbb megoldásnak látjuk ehelyett a bűncselekmény törvényi fogalmának és az absztrakt tényállás tudományos meghatározásának elméleti elválasztását.¹¹

Új javaslatunk lényege szerint a bűncselekmény tudományos fogalmának önállóságát indokolt kiiktatni, és ehelyett annak valamennyi ismérvét elhelyezni az absztrakt tényállás tárgyi vagy alanyi oldalán. Ebből fakadóan a bűncselekmény-fogalmat kizárólag mint legaldefiníciót lehet és kell csupán a jövőben

⁹ Pl. a német büntetőtörvény 11. § (2) bekezdése, amely *ex lege* szándékosnak minősíti a szándékosan tanúsított, de az eredmény kapcsán csak az elkövető gondatlansága által átfogott cselekményeket.

¹⁰ GELLÉR – AMBRUS (6. lj.) 175–248.

¹¹ GELLÉR Balázs – AMBRUS István: „A bűncselekmény tudományos fogalmának újragondolása és az absztrakt tényállás új értelmezése” in HOLÉ Katalin – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Erdei tanár úr és más szerzők dolgozatai* (Budapest: ELTE Eötvös 2021) 46–59.

tárgyalni, az absztrakt tényállást ugyanakkor többemű, komplex fogalomként szükséges értelmezni. Ebben a rendszerben *tárgyi elemek*:

1) cselekmény (élő ember, elkövetési magatartás);

2) a tettesség általános (megfelelő életkor) és speciális ismérvei (*delictum commune* és *proprium*);

3) elkövetési tárgy (*passzív alany*);

4) eredmény;

5) okozati összefüggés;

6) szituációs elemek (hely, idő, mód, eszköz);

7) objektív büntethetőségi feltétel;

8) speciális (konkrét) társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség = a jogi tárgy sértése vagy veszélyeztetése).

Az alanyi elemek pedig:

1) bűnösség = a társadalomra veszélyesség tudata vagy annak elvárhatósága [beszámítási képesség (meglétének megdönthető vélelme), belátási képesség (hiányának megdönthető vélelme)]; szándékosság és gondatlanság, illetőleg vegyes bűnösség;

2) motívum;

3) célzat.

E rendszerben is elementáris fontosságú az egyes ismérvek helyes értelmezési sorrendjének megtartása. Így elsőként mindig a tárgyi elemek vizsgálatát kell a joggyakorlatnak elvégeznie, és csak ezek maradéktalan megléte esetén térhet át az alanyi elemek tanulmányozására.

Ki kell emelni ugyanakkor, hogy annak a vizsgálata, miszerint a történeti tényállás cselekménye megfelel-e a cselekmény büntetőjogi fogalmának, minden más minősítési tevékenységet meg kell hogy előzze. Ennek pedig az a következménye, hogy mivel a cselekmény fogalmát az elkövetési magatartáson belül,

a bűncselekmény meglétének első feltételeként fogalmazzuk meg, a tárgyi oldal első eleme az elkövetési magatartás, és így a minősítési tevékenység első mozzanata is az elkövetési magatartás meglétének megállapítása vagy elvetése (akárcsak Mészáros rendszerében). Előbb azt indokolt vizsgálni tehát, hogy a cselekmény embertől származik-e, hatóképes-e (*in concreto*; a csupán *in abstracto* hatóképes cselekményt nem tekintjük cselekménynek), rendszerünkben – Mészáros felfogásától eltérően – akaratlagos-e, majd a tevékenység és mulasztás kérdésében szükséges állást foglalni (utóbbi körében természetesen az elmulasztott kötelezettség megállapításával). Szükség esetén természetesen a megfelelő cselekményt kell alkalmazni, nem zárjuk ki bizonyos esetekben sem például a szociális, sem pedig a finális tanok applikációját. Az élő embert és a cselekményt az elkövetési magatartás kategória részének tekintjük.

További változás, hogy az *actus reus* oldal második elemét a tettesség általános (*delictum commune*) és speciális ismérvei (*delictum proprium* esetében) képezik. Ezek hiányában bűncselekmény, illetve az adott bűncselekmény szóba sem jöhet, az értékelés (minősítés) ezen az „útvonalon” nem folytatódhat. A tettességhez szükséges ismérveket (avagy korábbi terminológia szerinti, de régies megfogalmazású: alannyá válás feltételeit) egyes szerzők a tényállás önálló, harmadik kategóriájaként tartják számon, mások pedig tettesség-részeség tanában teszik vizsgálat tárgyává.¹² Ezeknek a megoldásoknak is számos előnyük van, hiszen például a gyermek-

¹² A vonatkozó álláspontokhoz lásd GELLÉR – AMBRUS (6. lj.) 202.

korú által megvalósított támadás elleni jogos védelmi elhárító magatartás joglogikailag jobban magyarázható bizonyos tekintetben. Rendszertani anomáliát jelent ugyanakkor, hogy a nyilvánvalóan objektív körülményeket (életkor) miért nem az objektív, tárgyi oldalon helyezük el, illetve szubjektív elemek, mint a beszámítási, belátási képesség, miért nem az alanyi oldalon tárgyaljuk. Véleményünk szerint ugyanakkor a tettséghez szükséges ismérvek egy része aggálytalanul tekinthető tárgyi elemnek, azzal a kiegészítéssel, hogy az ilyen ismérvek hiánya alapján, tehát a tárgyi oldalon csupán két esetben zárható ki a büntetőjogi felelősség. Egyrészt a korábban tárgyalta esetben, azaz, ha az elkövetőnél a sajátképi különös bűncselekmény megállapításához szükséges személyes kvalifikáció hiányzik.¹³ Másrészt a gyermekkorú elkövető esetében is kizárható a tárgyi oldalon a bűncselekmény megvalósulása (kivételt képeznek a belátási képességgel érintett esetek). Következésképpen míg kóros elmeállapotú stb. személy vonatkozásában a tárgyi oldal teljesnek tekinthető, gyermekkorú személy esetében ez már nem mondható el. A gyermekkor speciális eseteit kivéve a gyermekkor már a tárgyi oldalon kizárja a büntetőjogi felelősséget. Speciális esetekben azonban a belátási képesség bizonyításának sikertelensége is feltétele a bűncselekmény hiányának. Tagadhatatlan, miszerint a gyermekkorú támadásával szembeni elhárító magatartásra jogosultság ebben a rendszerben nem oldható meg azzal, hogy a tettesi ismérvek önálló, harmadik kategóriájától megfosztott tárgyi oldalra utalunk. A kérdés egyszerűen az, hogy a tárgyi oldal egy-

séges definícióját érdemes-e feláldozni egy rendszertanilag szükségtelen magyarázat oltárán. A mi strukturánkban a válasz egyszerű: a tettesi ismérveken kívül a tárgyi oldal többi elemének megvalósulása megalapozza a támadást és így az elhárító magatartás jogszerűségét.

Az elkövetési tárgy (illetve passzív alany) továbbra is a tárgyi oldal része, de annak harmadik helyén áll. Csak ennek megléte esetén folytatódhat a minősítési eljárás. Ez alól kivételek – mint arra Mészáros is utal – egyrészt azon bűncselekmények, amelyeknek nincsen elkövetési tárgyük (pl. garázdaság, közösség elleni uszítás stb.), továbbá az abszolút alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet esetei. Részünkről nem osztjuk ugyanis a bírói gyakorlatnak azt az újabb állásfoglalását, amelynek értelmében például a holttesten végrehajtott ölési cselekmény – elkövetési tárgy hiányában – nem valósít meg bűncselekményt. Az alkalmatlan kísérletet tudniillik a jogalkotó, mintegy kivételképpen, maga foglalta bele a törvénybe [Btk. 10. § (3) bekezdés], ezáltal amellet foglalt állást, hogy egyes rendhagyó esetekben elkövetési tárgy hiányában is büntetendőnek tekint bizonyos cselekményeket.¹⁴ A jogalkalmazó önkényesen nem tehet különbséget az alkalmatlan kísérlet egyes esetei között, oly módon, hogy azok közül egyeseket kiválasztván a bűncselekmény megvalósulását ezek tekintetében tagadja.

Materiális bűncselekmények esetében természetesen az eredmény és az okozati összefüggés vizsgálata is elenged-

¹³ Uo. 230.

¹⁴ Vö. EBH 2012. B. 4. A korábbi, véleményünk szerint helyes joggyakorlati állásponthez lásd BH 1978. 266. Lásd továbbá GELLÉR – AMBRUS (6. l.) 367–368.

hetetlen, illetve amennyiben az adott deliktum kapcsán illet szabályoz a törvény, a szituációs elemek is kiemelendők. Hasonlóképpen indokolt eljárni az objektív (egyes szerzők, így Mészáros terminológiájában: másodlagos) büntetési feltételekkel.¹⁵

A korábban már jelzett megfontolások alapján, alapvetően objektív jellegűnek, ebből fakadóan az absztrakt tényállás tárgyi oldala utolsó elemének tekintjük a társadalomra veszélyességet avagy materiális jogellenességet. Utóbbi kivételes hiánya esetén a büntetőeljárásban helye lehet közvetlenül a Btk. 4. § (2) bekezdésére alapított felmentő rendelkezésnek is.¹⁶ Ide indokolt becsatornázni továbbá negatív elemként a jogellenességet kizáró okokat.

Áttérve az alanyi oldalra, annak központi elemévé a bűnösség (ugyancsak komplex) fogalma tehető. Első helyen a társadalomra veszélyesség tudata vagy legalábbis ennek elvárhatósága áll, amely ugyanakkor mint vélelem általában külön vizsgálódást nem igényel, hanem adott esetben a védelem részéről merülhet fel annak megdöntése a gyakorlatban. Az elvárhatóság maga ugyanakkor ebben a rendszerben nem önálló fogalmi elem. Ide érdemes beépíteni a beszámítási képesség meglétének kivánalmát is, melynek hiánya esetén, bűnösséget kizáró okból (kóros elmeállapot, kényszer és fenyegetés) nem való-

sul meg a tényállás alanyi oldala, így nem állapítható meg bűncselekmény. Ezekon kívül a gyermekkor – a megfelelő életkor ismérvtől megfosztottan – szükséges itt vizsgálni, tehát a tizenkét- és tizennégy éves kor közötti, a Btk. 16. §-ában írt bűncselekmények tárgyi oldalát kimerítő elkövető belátási képességének vizsgálata végezhető el az alanyi oldalon.

A szándékosság és a gondatlanság kettős rendszerbeli helyének már említett problematikáját hivatott kiküszöbölni az a megoldás, amely révén ezeket, a bűnösség *genus proximuma* alá foglalva, az absztrakt tényállás alanyi oldalának központi elemévé tesszük (részben eltérve, részben más absztrakciós szintre helyezkedve Mészáros felfogásához képest). E helyütt nevesítendő a tévedés, amely továbbra is csupán a szándékosságot zárhatja ki.

Végül a motívum és a célzat, amennyiben ezeket az adott bűncselekmény törvényi tényállása megjeleníti, természetesen szintén vizsgálandó, és csak meglétük esetén lesz teljes az absztrakt tényállás.

Érdemes még megemlíteni, hogy a tényállás-, illetve a diszpozíciószerűség fogalma a fenti megoldás nyomán feleslegessé válik, ugyanakkor jogtörténeti beágyazottságuk miatt javasoljuk ezek új tartalommal való alkalmazását. A tényállásszerűség tehát jelenthetné a tárgyi és alanyi oldalnak megfelelő történeti tényállást.

Részemről tehát a fentiek alapján látom kiküszöbölhetőnek a bűncselekménytannak a jelenben is fennálló problémáit, noha az elismerhető, hogy kevésbé rendhagyó jellege miatt a Mészáros-féle felfogás talán hamarabb válik elfogadhatóvá, mint a bűn-

¹⁵ A fentiek mellett vö. MÉSZÁROS Ádám: „A másodlagos (objektív) büntetési feltétel. I. rész: Elméleti alapvetések” *Ügyészek Lapja* 2019/2. 5–21.

¹⁶ E megoldást bírálta a társadalomra veszélyesség mint bűncselekmény-fogalmi elem létjogosultsága kapcsán zajlott vita idején HOLLÁN Miklós: „Meggésett búcsú a társadalomra veszélyességtől” *Jogelméleti Szemle* 2003/4. 3. pont.

cselekmény tudományos fogalmát kiiktató nézet.

4. Összegezve: Mészáros új kötetében egységes rendszerbe foglalta az utóbbi, csaknem két évtizedben a bűncselekmény tana körében kialakított nézeteit, valamint jelentősen tovább is fejlesztette azokat. Megállapításai tetemes részéről kijelenthető, hogy azok a szakmát nem ritkán meglepték, és továbbgondolásra is készítették (mint azt jelen recenzió is mutatja), amely körülmény egy tudományos álláspont értékének talán egyik legjelentősebb fokmérője. Személyes vonatkozás, hogy a recenzens már joghallgatóként kiemelt érdeklődéssel olvasta a szerző büntetőjogi munkáit, amelyek, más szerzők művei mel-

lett, nem csekély mértékben hatottak rá abban, hogy maga is a büntető jogtudomány pályáját válassza. Meggyőződésem, hogy Mészáros Ádám új kötete nemcsak a büntetőjogászok körében zajló viták előbbre vitelét szolgálhatja jelentős mértékben, hanem a kutatói pályára készülő, büntetőjoggal ismerkedő fiatalok egyik alapmunkája is lehet. A könyv végül remélhetően hozzájárulhat a büntető jogalkotás és jogalkalmazás színvonalának emelkedéséhez is, amire nem csekély szükség van.

Ezt a recenziót Mészáros Ádám emlékének szenteltem. Nyugodjon békében.

Ambrus István*

* PhD, tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.; egyetemi docens, ELTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. E-mail: ambrus.istvan@tk.hu. Az elemzés elkészítését az NKFIH 128394. számú PD_18 posztdoktori kiválósági programja támogatta.